

Museum Het Spinozahuis

Factsheet 'Collegianten'

Rijnsburg; bakermat van de collegianten

Rijnsburg was bijna twee eeuwen lang een centrale ontmoetingsplaats, van collegianten, een groep van Protestantste vrijdenkers. Toen Spinoza in Rijnsburg woonde was de betekenis van de Rijnsburgse Collegianten op zijn retour. De tweewekelijkse bijeenkomsten waren afgeschaft, mogelijk na verstoring door Leidse theologiestudenten (iedereen mocht spreken!), en de opkomst van de Amsterdamse en Rotterdamse (en mogelijk ook Groningse) collegiantenkringen. Er werden in Spinoza's tijd in Rijnsburg alleen nog tweejaarlijkse landelijke vieringen gehouden waarbij gebruik werd gemaakt van de grote vergaderzaal die in Rijnsburg was

Collegianten

Collegianten waren vooral afkomstig uit de kringen van remonstranten en doopsgezinden. In de 17e en 18e eeuw maakte deze verlicht christelijke stroming een ongekende groei en bloei door, waar Rijnsburg economisch en cultureel van mee profiteerde. De Collegianten hadden met name aanhang onder de beter gesitueerde Nederlanders. In de 17e en 18e eeuw ontwikkelden de Collegianten zich tot een omvangrijke nationale geloofsbeweging met een of meerdere gemeenschappen in elke provincie. Vanaf begin 17e eeuw bezochten zij van heinde en verre Rijnsburg om de maandelijkse, en later jaarlijkse, vergaderingen bij te wonen. Deze bijeenkomsten werden gehouden in het imponerende Grote Hoge Huys aan het Moleneind, dat helaas niet bewaard is gebleven. Een woning aan het Moleneind, waar volgens de overlevering de eerste bijeenkomsten werden gehouden, bestaat nog wel. De Collegianten vormden een bont gezelschap. Ieder droeg zijn of haar beste kostuum of regionale klederdracht. De bijeenkomsten waren geen preken zoals gebruikelijk is in kerken, maar colleges, geïnspireerd op die van de Leidse Universiteit. Iedereen, ongeacht welk geloof men aanhing, kon dan vrijuit spreken. Ook het avondmaal was voor iedereen opengesteld. Doel was direct contact met God. Om Collegiant te worden lieten volwassenen zich dopen. De collectieve doop bestond uit een rituele onderdompeling in de Vliet.

Spinoza en de collegianten

Er bestond een praktische link tussen deze collegianten en Spinoza: meerdere vrienden uit de vrijdenkerskring in Amsterdam waren collegianten (onder wie Simon Joosten de Vries, Jarig Jelles en Pieter Balling) en via hen kwam hij in contact met Homans. Dit was de arts die hem onderdak gaf in zijn huisje in Rijnsburg in 1661.

Spinoza had waarschijnlijk wel sympathie voor de collegianten, maar was zeker zelf geen collegiant. De ideeën (vrijheid van spreken en geloof, geen officieel geschoolde en aangestelde priesters, geen doctrines, slechts een innerlijk, doorleefd geloof is waardevol) spraken hem aan. Het adagium 'Geloof is een persoonlijke zaak, die niet opgelegd kan worden door enige organisatie of autoriteit' is verwerkt in de TTP. Wat het Godsbeeld betreft was er zeker geen sprake van overeenkomst in visie.